

DISCURSUL EUROPEAN AL REPUBLICII MOLDOVA ÎN PRIMUL DECENIU DE INDEPENDENȚĂ: O CONTRADICȚIE ÎN TERMENI

Liliana VIȚU

Catedra Comunicare

Since the independence, Moldova's leadership have been divided between those who pledged for withdrawal from the CIS, as a pre-condition to Moldova's European Integration, and those in favour of preserving closer links with the Soviet space. Leaders of the new state embraced the idea of compatibility between Moldova's simultaneous integration within Eastern and Western systems, with the EU turning upside down this assumption, and indicating that Moldova will have to choose between the two, in the case of a deeper European integration.

The paper will examine how Moldova's European discourse developed in the first decade of its independence and what role was played by the double-faced foreign policy in slowing Moldova down on its journey "back to Europe".

My hypothesis is that concomitant integration into the CIS and the EU is a contradiction in terms given the different set of values of the two. Having joined the CIS, Moldova has drastically limited its possibilities to participate in EU's political and economic policies, as well as in its institutions, remaining a satellite of Moscow's orbit. If serious about integration into the EU, Moldova will have to quit the CIS, with Romania, as EU member, having the potential to serve as a locomotive for Moldova on its journey "back to Europe".

De la declararea independenței, atât conducerea politică a Republicii Moldova, cât și populația noului stat, s-au divizat în două tabere distincte: cea care pleda pentru neaderarea și/sau retragerea din Comunitatea Statelor Independente (CSI), ca precondiție pentru integrarea europeană a Moldovei, și cea care se pronunța în favoarea prezervării legăturilor strânse cu Federația Rusă și țările CSI. În primii ani de independență, o mare parte a politicienilor și diplomaților din Chișinău au îmbrățișat ideea compatibilității între integrarea simultană a Moldovei în structurile post-sovietice și cele din Vest, la limita potrivirii „perfecte” între calitatea de membru al CSI și cea de membru cu drepturi depline al Uniunii Europene (UE). Cu toate acestea, UE a înlăturat această viziune prin vocea Șefului Comitetului Comun de Cooperare Parlamentară UE-Moldova, Jan Marinus Wiersma, care a declarat că Moldova va trebui să aleagă între CSI și UE, în cazul unei integrări europene profunde.

În acest articol va fi examinat modul în care a evoluat discursul european al autorităților Republicii Moldova în primul deceniu de independență și se va încerca a se da răspuns la întrebarea dacă orientarea estică a Moldovei, în special aflarea în CSI, a inhibat aspirațiile europene ale acesteia. Vom demonstra că discursul de integrare concomitentă în CSI și UE reprezintă o contradicție în termeni, dat fiind setul diferit de valori, obiective, standarde și reguli existente în cele două comunități. Prin urmare, cursul estic a sabotat eforturile Moldovei de a deveni membru al UE și un partener viabil în structurile occidentale, inhibându-i totodată aspirațiile europene în primii ani de existență ca stat.

Dependența de Federația Rusă și CSI

Din primele ore de independență, Moldova a fost dependentă de Rusia, din cauza factorilor politici (o minoritate politică și economică activă și influentă) [1], elementelor culturale (rolul dominant al limbii și culturii ruse în Uniunea Sovietică, dar și după dezmembrarea acesteia), legăturilor economice (comerțul import/export, dependența de gazele naturale și electricitatea importate din Rusia) [2] și rațiunilor de ordin militar (prezența ilegală a trupelor rusești pe teritoriul Moldovei începând cu 1992) [3]. Toți acești factori au menținut Moldova în sfera de influență rusească (și încă o mai mențin) și au fost folosiți de diplomația de la Moscova, care declarase fostul spațiu sovietic o prioritate a politicii sale externe, ca unelte de presiune asupra clasei politice de la Chișinău. Conceptul de „Vecinătate Apropiată” adoptat de Rusia presupunea, pe de o parte, practicarea unor principii și reguli diferite față de fostele republici sovietice și, pe de altă parte, servea drept semnal dat centrelor de putere din lume că această regiune este o sferă exclusivă de influență rusească [4].

Pe 8 decembrie 1991, Belarus, Rusia și Ucraina au căzut de acord la Minsk asupra Convenției de Creare a CSI care a sistat, astfel, existența Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste ca subiect de drept internațional și bloc geopolitic. Republica Moldova a aderat la CSI pe 21 decembrie, odată cu semnarea de către Președintele

Mircea Snegur a Protocolului Adițional al Convenției la Alma-Ata, cu mențiunea că Moldova nu va face parte din componenta politico-militară, din cauza statutului de neutralitate [5]. Acordul de creare a CSI a intrat în vigoare în Republica Moldova pe 8 aprilie 1994.

Opoziția pro-românească și pro-europeană a protestat vehement la acea oră împotriva aderării Moldovei la CSI. Partidul Democrat afirma că „Rusia va utiliza supremația economică pentru a aservi Moldova din punct de vedere politic” și că „atâta timp cât armata a 14-a de ocupare staționează în Moldova (Transnistria – *n. a.*), noi nu putem intra în vreo alianță cu Rusia”. În opinia deputaților creștin-democrați, Protocolul Adițional includea nu doar aspecte economice, dar și prevederi politice, iar „Moldova doar va suferi dacă orice formă de subordonare Rusiei va fi legalizată prin acorduri sau tratate”. Potrivit unei Declarații Comune a partidelor de opoziție, legătura „voluntară” a Moldovei cu Noul Imperiu Rusesc va influența negativ societatea, va însemna legalizarea ocupațiilor din 1812, 1940 și 1944, în timp ce „toate discuțiile internaționale privind Moldova vor fi făcute prin Moscova”. Totodată, opoziția mai avertiza că „aflarea în CSI nu va soluționa problemele economice și energetice întâmpinate de țările CSI, inclusiv Moldova” [6].

Aderarea Moldovei la CSI a fost determinată în principal de doi factori: primul presupusa garanție că CSI va preveni înghițirea Moldovei de către unul dintre vecinii săi, România; al doilea – rolul pe care l-au jucat influențele minorității rusofile, orientate în favoarea CSI [7]. De asemenea, Președintele Snegur credea că aflarea în CSI va cataliza soluționarea conflictului nistrean, prin intermediul eventualelor presiuni din partea comunității. Al doilea Președinte al Republicii Moldova, fost secretar pe ideologie al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, Petru Lucinschi, s-a manifestat drept un alt adept fervent al CSI. Pe durata mandatului său, Președintele Lucinschi a promovat activ ideea unei Zone de Liber Comerț pe teritoriul comunității, ca pe o modalitate de a spori exporturile moldovenești. El a continuat, de asemenea, linia „compatibilității” între integrarea Moldovei în structurile CSI și cele europene. „Nimeni în UE nu mi-a spus că noi ar trebui să părăsim CSI-ul dacă dorim o apropiere de Europa”, declara Petru Lucinschi în repetate rânduri jurnaliștilor. Cu toate acestea, nici un politician nu a susținut atât de vociferant și loial angajamentele luate în fața CSI, cum a făcut-o Vladimir Voronin, al treilea președinte al Moldovei, în aprilie 2001, care se afla, după modelul sovietic, într-o poziție unică în țările CSI: cea de Prim-secretar al partidului și de Șef de stat. Politica sa externă a reprezentat o continuare a politicii *tuturor azimuturilor*. După cum declarase Vladimir Voronin la prima conferință de presă de după ziua alegerilor parlamentare din 21 februarie 2001, Moldova va fi prezentă acolo unde sunt interesele sale naționale, în special în Rusia și CSI [8].

La un deceniu de la accesarea Moldovei la CSI, putem concluziona că miza pusă de autoritățile de la Chișinău pe capacitatea comunității de a soluționa anumite probleme ardente, cum ar fi conflictul nistrean, dependența energetică sau criza economică, a fost una greșită. Concepută ca o formulă de „divorț civilizat” între fostele republici sovietice, comunitatea a generat mai multe motive de dezamăgire decât beneficii palpabile sau spectaculoase. CSI a eșuat în identificarea de soluții pentru problemele severe din țările membre. După cum se constata într-un raport al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), o sută de milioane de cetățeni ai CSI trăiau în 1999 sub limita sărăciei. Un alt raport PNUD, publicat pe 9 iulie 2003, dezvăluia că Moldova era, la acel moment, nu doar cea mai săracă țară în Europa, dar și în cadrul CSI.

Comunitatea a fost creată neavând o viziune politică clară pe termen mediu și lung. Pe termen scurt, scopul acesteia a fost să mențină republicile în sfera de influență a Rusiei, după dezintegrarea URSS. În același timp, crearea CSI a servit drept măsură de prevenire a escaladării violenței în regiune. Scopul fondatorilor comunității de a o transforma în mecanisme de integrare regională nu și-a găsit realizare, aceasta înfruntând o dezintegrare graduală. Inevitabilitatea căderii CSI a devenit evidentă după ce Președintele Rusiei, Vladimir Putin, a transmis președinția CSI omologului său ucrainean, Leonid Kucima, și după crearea de noi blocuri economice între țările CSI, care au venit să se marcheze ca inițiative de integrare reală în regiune. Deși CSI constituie o largă organizație regională, interesele investitorilor străini față de aceasta au fost extrem de limitate, din cauza instabilității politice și economice, climatului investițional ostil și incert, corupției ce a luat proporții. Moldova a fost și ea afectată într-o măsură considerabilă de acești factori, ceea ce a prejudiciat imaginii sale pe plan european. În aceste condiții, liderii CSI se văd din ce în ce mai nevoiți să cadă de acord cu afirmația: „Cel care nu regretă colapsul URSS nu are inimă; cel care dorește restaurarea acesteia, nu are minte” [9].

Uniunea Europeană și Moldova: oportunități ratate

Dialogul dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană s-a dezvoltat sporadic, incoerent și cu dinamici inadecvate în primii ani de existență a Moldovei ca stat suveran [10]. Lipsa unei orientări clare europene în

politica Chișinăului față de Bruxelles a determinat strategia UE de a plasa Moldova în același context geopolitic cu fostele republici sovietice, cu excepția și spre deosebire de Țările Baltice, care au fost imediat angajate pe calea „reîntoarcerii în Europa”. Mai mult, Moldova, a fost plasată, în ce privește asistența tehnică, în același coș cu țări ca Mongolia. Ce-i adevărat, ceva mai târziu, în 1995, Moldovei i-a fost oferit Acordul de Parteneriat și Cooperare – APC (intrat în vigoare în 1998), care definea relațiile dintre cele două părți. În pofida tuturor avantajelor pentru noul stat ce ar fi rezultat din realizarea APC, acest document nu a furnizat o finalitate clară în relațiile dintre Moldova și UE, și anume – calitatea de membru al Uniunii.

Principalul factor ce a determinat o astfel de atitudine din partea UE a fost eșecul Moldovei de a defini aderarea la UE ca orientare strategică și angajarea, în schimb, într-o politică externă multidimensională de „echilibru între Est și Vest”. Capacitatea de atracție a Moldovei în fața celor mai puternici susținători ai extinderii UE, Germania și Marea Britanică, a rămas slabă și nepopulară în rândul investitorilor și exportatorilor occidentali, datorită profilului insignifiant al Moldovei pentru economiile din Vest (în comparație cu țările Visegrad sau Baltice), lipsei de proximitate geografică, incoerenței și progresului limitat în aplicarea reformelor economice, inclusiv instabilității politice, agravate serios de eruperea conflictului în regiunea nistreană în 1992. De exemplu, proximitatea geografică, istorică și culturală a jucat un rol crucial în eforturile de integrare europeană a Țărilor Baltice, de vreme ce Țările Nordice au luat măsuri de asigurare că acestea vor fi incluse în procesul de asociere, modelul nordic devenind punct de referință pentru reformele politice și economice în țările candidate. În consecință, cele trei Țări Baltice și-au redus considerabil dependența de piețele rusești, pe măsură ce își aprofundau legăturile economice cu Țările Scandinave. În mod contrar, pledoaria Moldovei pe plan european a fost considerabil mai palidă, din lipsa unui astfel de patron puternic. România nu mai era concepută drept un avocat, după conturarea curentului moldovenesc pro-independență, opus curentului românesc de unificare. Mai mult, până și patronii României – Franța și, într-o măsură mai mică, Italia – s-au opus concesiilor generoase pentru noii candidați, din cauza constrângerilor și scepticismului din interior. Așadar, chestiunea „patronajului” a contrastat profund în ce privește experiența țărilor din Centrul și Estul Europei și a celor Baltice, a căror aderare a fost susținută energic de Germania și Țările Nordice, de Moldova, care nu a avut un avocat eficient, inclusiv pe motiv de credibilitate redusă.

Pe măsură ce integrarea europeană a devenit o prioritate pentru conducerea moldovenească, care a realizat nevoia unui dialog consistent și intens cu anumite capitale occidentale și care a declarat explicit în 1999 obiectivul de aderare la UE, relațiile dintre Moldova și Uniune au cunoscut o turnură pozitivă. O diplomatie insistentă și animată a început să pledeze atât la Bruxelles, cât și în alte capitale-cheie de pe continentul european pentru plasarea Moldovei într-un context european. Chișinăul urmărea, cel puțin, ancorarea Moldovei în dimensiunea sud-estică a Europei. De asemenea, au fost făcute în repetate rânduri solicitări de lansare a negocierilor între UE și Moldova, în vederea recunoașterii eligibilității pentru calitatea de membru al Uniunii. În aceeași manieră, diplomația de la Chișinău a cerut lansarea negocierilor pentru semnarea Acordului de Comerț Liber cu UE și a solicitat o implicare mult mai activă a blocului european în soluționarea politică a conflictului nistrean.

Când UE a creat Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, în 1999, guvernul Republicii Moldova a făcut eforturi impunătoare pentru includerea țării în această inițiativă, care a fost concepută ca o ancoră regională de plasare într-un nou context geopolitic și geo-economic (pentru prima dată Moldova a fost identificată oficial de UE ca țară est-europeană). Obiectivul principal al Moldovei a fost obținerea unei perspective clare de aderare la UE oferite de Pactul de Stabilitate, calificat deseori drept „anticamera UE”. Cu riscul de a-și atașa eticheta unei țări balcanice în sensul negativ al expresiei, diplomația moldovenească urmărea ieșirea din CSI și o integrare graduală a grupului de țări din Sud-Estul Europei, ce se prefigurau ca o dimensiune democratică și prosperă, în special în lumina negocierilor de aderare ale României cu UE.

Relațiile bilaterale dintre Moldova și o serie de țări din Vest au cunoscut, de asemenea, schimbări în bine. Germania s-a dovedit a fi cea mai receptivă la aspirațiile europene ale Moldovei, diplomații germani fiind printre primii în UE care au recunoscut potențialul tânărului stat de a deveni parte a procesului de extindere a Uniunii [11]. Între 1998-1999, relațiile moldo-franceze s-au dezvoltat productiv. După vizita la Chișinău a liderului G7, Președintele Jacques Chirac, au fost puse bazele unor proiecte economice și comerciale de durată. La fel, a fost reanimat dialogul cu guvernul britanic, care a decis în mai 2000 să-și deschidă o ambasadă la Chișinău și să susțină participarea Moldovei în Pactul de Stabilitate.

Alegerile anticipate din februarie 2001 au demonstrat întoarcerea masivă la putere a Partidului Comuniștilor. Politica externă a *tuturor azimuturilor* promovată de noua conducere comunistă a limitat obiectivul de integrare europeană la măști declarative, în timp ce acțiunile de armonizare a legislației naționale cu cea europeană și de aplicare a regulamentelor în spiritul standardelor Uniunii au devenit tot mai lipsite de soliditate. Dialogul cu Comisia Europeană și alte capitale din Vest a devenit sporadic, iar întâlnirile dintre politicienii și diplomații moldoveni cu cei europeni – întâmplări rare. Chiar dacă Moldova aderase în 2001 la Organizația Mondială a Comerțului (în pofida opoziției deputaților comuniști) și devenise membru al Pactului de Stabilitate, aceste evenimente au fost, de fapt, rezultatele guvernelor anterioare, conduse de Ion Sturza (1999) și Dumitru Braghiș (1999-2001), și nu realizările guvernării comuniste.

Calitatea de membru al Pactului de Stabilitate nu a adus beneficiile economice și politice așteptate, cauza fiind inabilitatea și lipsa de voință a conducerii comuniste de a da mai multă substanță și coerență acestei inițiative regionale. Criza care a intervenit în relațiile moldo-române, după ce Partidul Comuniștilor a acuzat țara vecină de expansionism, a determinat și mai mult ineficiența Moldovei ca membru al Pactului de Stabilitate. Proiectele regionale constituiau cea mai importantă dimensiune a Pactului, de unde se impunea necesitatea unei cooperări excelente cu România pentru obținerea suportului politic și financiar în cadrul acestui instrument regional. Și deoarece această precondiție lipsea, Moldova s-a pomenit în curând în urma celorlalți membri, nemaifiind tratată de Bruxelles în contextul geopolitic al Europei de Sud-Est.

În martie 2003, Comisia Europeană a prezentat Parlamentului European un document intitulat „Wider Europe” (Europa Lărgită) [12], care stabilea, pentru deceniul ce urma, un nou cadru de cooperare cu viitorii vecini, care nu aveau perspective de aderare la UE, dar care urmau să aibă un hotărâre comună cu aceasta în scurt timp, inclusiv Moldova. Comisia refuzase la acea oră să spună dacă țările parte la „Europa Lărgită” puteau deveni membri ai UE oferind, în schimb, „cercului de prieteni” posibilitatea de a participa la politicile europene, nu și în instituțiile sale [13]. Cu toate acestea, Comisia sugerase ca tuturor țărilor vecine să li se ofere perspectiva semnării Acordului de Comerț Liber, în condițiile în care acestea pun în practică reforme instituționale, politice și economice, bazate pe „valori comune.” Deși a fost subliniat elementul diferențierii, același document vizează țări din Sudul și Estul UE, creând impresia că Moldova nu numai că a fost plasată în același coș cu Belarus sau Ucraina, ci și cu țări ca Maroc, diminuând astfel drastic șansele Moldovei de a adera la UE. Confirmarea acestei temeri nu s-a lăsat așteptată. Purtătorul de cuvânt pentru relații externe al Uniunii, Diego de Oyeda, declara că acordarea Moldovei nu este luată în considerare în cadrul UE. „Noi nu putem spune dacă includerea Moldovei în UE va fi vreodată o opțiune. Timpul va arăta. Tot ce putem oferi în acest moment e avantajul de a face parte din piața comună europeană” [14].

Între timp, pe fundalul unei crize în relațiile moldo-ruse, autoritățile comuniste și-au intensificat retorica europeană, solicitând UE preferințe comerciale asimetrice de tipul celor oferite Balcanilor de Vest și deschiderea unei delegații a CE la Chișinău, Moldova fiind acoperită de Delegația CE cu sediul la Kiev. Guvernarea comunistă a ajuns chiar să declare „calea europeană” drept vector strategic pentru dezvoltarea Moldovei, „mult mai importantă decât vreun program de partid” [15]. Cu toate acestea, prăpastia dintre declarațiile și acțiunile autorităților comuniste continua să fie prea adâncă, ceea ce a generat semne de întrebare, atât în rândul observatorilor locali, cât și al celor internaționali, privind sinceritatea conducerii moldovene [16]. Și mai serioasă s-a dovedit a fi incapacitatea administrației de la Chișinău de a îndeplini angajamentele asumate de reformare, aceasta neavând voință politică pentru realizarea reformelor dorite de UE, cum ar fi liberalizarea economiei, asigurarea independenței justiției, supremației legii, respectarea libertății presei, a drepturilor omului, precum și îmbunătățirea climatului investițional [17]. În plus, Moldovei i-a lipsit claritate în obiectivul de integrare europeană și în cursul de asigurare a unei relații solide cu UE pe termen lung, cu o politică externă prost definită – rămânerea în CSI și legături strategice cu Rusia, pe de o parte, și integrare europeană, pe de alta.

Pendulând între Est și Vest

Federația Rusă deține pârghii influente asupra liderilor de la Chișinău grație trecutului comun sovietic – o trăsătură predominantă a politicii moldovenești. Iată de ce, în primii ani de independență, programele de guvernare ale Republicii Moldova nu făceau nici o referință la Uniunea Europeană. Guvernul agrarian, condus de Andrei Sangheli (1994-1997), dedica o singură propoziție blocului european, care a fost plasată în contextul CSI. Următorul cabinet (Ciubuc I, 1997-1998) nu a făcut nici o remarcă la UE, prezentând, în schimb, în detalii activitățile de lărgire și aprofundare a relațiilor sale cu CSI. Prin contrast, programul guvernului Ciubuc II (1998-1999) conținea o secție specială dedicată chestiunii europene.

La nivel de președinți, putea fi observată aceeași confuzie legată de prioritățile externe ale țării. După cum declara președintele Mircea Snegur ziarului britanic Financial Times, „semnarea Acordului privind Uniunea Economică a CSI nu înseamnă că Moldova își suspendă relațiile cu România sau țările din Vest. Moldova rămâne deschisă pentru cooperare cu toate țările” [18]. Președintele Snegur a susținut, de asemenea, teza compatibilității între calitatea de membru al CSI și cursul de integrare europeană, propagată pe larg de al doilea președinte, Petru Lucinschi. Acesta declarase că participarea în politicile CSI nu se bate cap în cap cu eforturile de integrare europeană, de vreme ce toate țările comunității, inclusiv Rusia, doresc să se integreze în structurile europene [19] – o afirmație ce a trezit numeroase întrebări, de vreme ce Ucraina era, la acea oră, singura țară din cadrul CSI care își anunțase intenția de a depune cerere de aderare la UE.

Integrarea europeană a devenit un obiectiv strategic abia în 1998, când cabinetul condus de Ion Sturza și-a intitulat programul de guvernare astfel: „Supremația Legii, Renașterea Economică, Integrarea Europeană”, cooperarea în cadrul CSI fiind tratată prin prisma relațiilor bilaterale. Totodată, relațiile cu Rusia au fost menționate doar în contextul conflictului nistrean [20]. Dar această nouă orientare a fost dată uitării în scurt timp, după demiterea cabinetului Sturza și instalarea guvernului condus de Dumitru Braghiș, cu votul deputaților comuniști și creștin-democrați, la sfârșitul anului 1999. În acest sens, primul-ministru Braghiș declara la radio Deutsche Welle că „moldovenii nici nu pot să declare că sunt europeni și că vor să devină parte a UE, nici nu pot suspenda relațiile cu CSI” [21].

Reacția Uniunii Europene la aceste declarații a fost cât se poate de clară și răspicată. Șeful Comitetului Comun de Cooperare Parlamentară UE-Moldova, Jan Marinus Wiersma, a anunțat că „prezența Moldovei în structuri cum sunt cele ale CSI sunt incompatibile cu un viitor statut de membru al UE” și că „în clipa în care Moldova va dori să intre în UE, va trebui să spună “La Revedere” CSI-ului” [22]. Și Comisarul pentru Relații Externe, Chris Patten, a dat semnale clare că procesul de integrare europeană a Moldovei poate fi compromis de tentative similare de integrare cu fostele republici sovietice. „Tentativele simultane de dezvoltare a unei convergențe regulatorii și legislative cu Noile State Independente și cu UE amintesc de încercarea de a juca șah în trei. Așadar, aceasta reprezintă o adevărată complicație ce nu ar trebui ignorată” [23].

Aceste declarații au fost primele semnale explicite ale UE adresate Moldovei privind incompatibilitatea dintre calitatea de membru al UE și CSI, răsturnând astfel supozițiile vehiculate de autoritățile moldovenești, la diferite niveluri, cum că integrarea simultană în ambele organizații este perfect normală. Prin această prismă, politica externă ambivalentă de pendulare între Est și Vest va trebui revăzută, dacă Moldova dorește să devină un partener credibil al UE. Prim urmare, poziția Moldovei privind potrivirea dintre cooperarea în CSI și aderarea la UE nu putea fi și nu a fost niciodată acceptată drept adecvată în Occident, mai ales din cauza decalajului dintre retorica și acțiunile guvernanților de la Chișinău. Aderând la CSI, Moldova și-a limitat drastic posibilitățile de participare atât în politicile UE, cât și în instituțiile acesteia. În consecință, Moldova a fost tratată de UE alături de Ucraina și Belarus, și nu împreună cu Țările Baltice, față de care majoritatea conducerii și populației moldovenești se simțea asemănătoare, atunci când fusese obținută independența.

Concluzii

Când Uniunea Sovietică a explodat în interior, în 1991, mulți lideri de la Chișinău considerau că Moldova și Țările Baltice au avut același punct de plecare în afirmarea lor ca state independente și includerea în familia europeană. După cum scria T. Venclova, „moldovenii erau priviți ca aliați în cauza comună de eliberare de sub jugul rusesc” [24]. Cu toate acestea, lucrurile nu au evoluat întocmai și Moldova s-a trezit în afara celor două valuri de extindere a Uniunii în Est, în timp ce summit-ul UE din Copenhaga confirma la finele anului 2002 că Țările Baltice vor face parte din primul val de extindere din 2004. Explicațiile pentru această stare de lucruri pot fi găsite în ciocnirea dintre istorii și culturi pe teritoriul Țărilor Baltice și al Moldovei, dar, mult mai important, în politica și diplomația modernă a acestora.

În ce privește situația din Republica Moldova, primul lucru care sare în fața unui observator este incompetența unei clase politice depășite – puțini politicieni și diplomați au calificări, cunoștințe și experiență adecvată, în comparație cu politicienii baltici care au beneficiat de o asistență calificată din partea unei diaspore puternice și s-au format ca specialiști în țările Uniunii Europene. Mai mult, clasa politică din Moldova a avut și încă mai are, în mare parte, profilul și mentalitatea unui birocrat sovietic, dat fiind experiența lor din timpul Uniunii Sovietice. Spre deosebire de Țările Baltice, Moldova nu a putut rezista mișcărilor secesioniste inspirate de Federația Rusă în regiune, după prăbușirea URSS. Mai mult, în timp ce Țările Baltice au pledat pentru o ruptură completă de spațiul sovietic, Moldova adera la programele CSI, rămânând astfel un satelit pe orbita Moscovei.

Orientarea Republicii Moldova spre Est în comparație cu vectorul ei vestic a fost ancorată în factori mult mai numeroși și mai influenți. Relațiile bilaterale moldo-ruse au fost mult mai puternice și continuă să aibă o pondere mult mai mare decât relațiile cu țările vecine – Ucraina și România, deși cu ultima Moldova are o istorie, limbă și cultură comună. Spre deosebire de acestea, Rusia are un impact considerabil asupra evoluțiilor politice la Chișinău, prin pârgăile de influență asupra politicienilor și economiei țării. În plus, Federația Rusă este liderul indiscutabil în soluționarea chestiunii nistrene, chiar dacă OSCE, Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii sunt, de asemenea, implicate în acest proces. Aderarea Moldovei la CSI a fost expresia unei identități politice confuze la nivelul elitelor care luptau pentru o nișă în regiune ce le era familiară, eșuând astfel să angajeze Moldova pe o cale europeană ireversibilă.

Situația Țărilor Baltice este un exemplu relevant – acestea au respins în mod conștient invitația Rusiei de a se alia la „inițiativa” acesteia și, în scurt timp, au devenit parte la procesul de extindere a Uniunii Europene (bineînțeles, înregistrând rezultate palpabile în construirea instituțiilor democratice și aplicarea reformelor economice), în contrast cu țările CSI care au înregistrat crize profunde economice și politice în acea perioadă.

Politica externă promovată de Republica Moldova după independență a denotat indecizie conceptuală a clasei politice privind perspectivele țării și eșec în determinarea unei strategii ce ar fi ancorat Moldova într-un sistem care ar fi creat circumstanțe favorabile externe pentru o tranziție și reformare de succes. Spre deosebire de țările din Centrul și Estul Europei, de Țările Baltice, care au declarat aderarea la Alianța Nord-Atlantică (NATO) și UE drept obiective primare ale politicii lor externe, Moldova a ezitat în transmiterea unui mesaj clar către capitalele din Occident și Statele Unite privind aspirațiile sale europene. Ca urmare, Moldova nu a reușit să câștige sprijinul comunității europene și al celei internaționale pentru o eventuală calitate de membru al UE și nu a beneficiat de asistență financiară masivă pentru restructurare economică și politică, fiind inclusă în programul de asistență tehnică TACIS, și nu de restructurare PHARE, oferit țărilor din Centrul și Estul Europei. Alegerea de a adera la Comunitatea Statelor Independente a distanțat țara de procesele de integrare europeană, calitatea de membru al CSI neservind drept stimulent pentru dezvoltarea democratică a Moldovei, așa cum perspectiva aderării la UE a făcut-o în cazul fostelor țări comuniste, incluse în valurile de extindere europeană.

Discursul european al Moldovei în primul deceniu de independență a fost caracterizat de o confuzie politică și de identitate, de vreme ce autoritățile de la Chișinău au pledat pentru îmbrățișarea simultană a valorilor europene și a celor din spațiul euro-asiatic, primele avându-și capitala la Bruxelles, iar cele din urmă – la Moscova. Lipsa de discernământ politic a complicat și mai mult situația odată cu înlocuirea sintagmei „valori comune” cu „pragmatism economic”, dându-se astfel preferință caracterului non-european al comunității conduse de Moscova, din perspectivă politică și conceptuală. Lipsa unei elite politice formate în spiritul european, capabile să constituie o alternativă viabilă Partidului Comuniștilor și altor partide captive ale vectorului estic, reduc șansele de integrare europeană a țării. Autoritățile Moldovei vor trebui să facă o alegere reală între UE și CSI, de vreme ce orientarea estică inhibă aspirațiile europene ale Moldovei. Dacă sunt serioase în ce privește integrarea europeană, acestea vor trebui să-și revadă atât discursul, cât și acțiunile față de România, singurul vecin al Moldovei care, fiind membru al UE, are potențial de locomotivă pentru aducerea Moldovei „înapoi în Europa”.

Referințe:

1. Chestiunea comunității ruse (o minoritate de 13% în Moldova) este importantă pentru că formează o cartă ce va fi jucată de Moscova ca să-i amintească Moldovei că Rusia este sensibilă față de orientarea sa pe plan extern. Dr. M.A. Smith. *Russia and the Near Abroad*, Conflict Studies Research Centre, martie 1997.
2. De când Vladimir Putin a venit la putere ca Președinte al Federației Ruse, dependența energetică și legăturile comerciale au devenit doi factori importanți în relațiile Rusiei cu fostele state sovietice, inclusiv Moldova. Dr. M.A. Smith. *Russian Foreign Policy 2000: The Near Abroad*, Conflict Studies Research Centre, decembrie 2000.
3. Veaceslav Trubnikov, Prim-vice-ministru al Rusiei, a declarat la Chișinău că retragerea trupelor și a armamentului rusesc va fi posibilă numai după soluționarea conflictului din Transnistria, www.azi.md, 26 noiembrie 2002.
4. Leancă Iu. *The Evolution of Foreign Policy, Transition: Retrospectives and Perspectives*, Chișinău, 2002.
5. Moldova va refuza să creeze orice uniune politică în cadrul CSI și va pleda numai pentru cooperare economică, deoarece suspendarea acesteia va influența negativ nivelul de trai și va duce la instabilitate. Mircea Snegur, BASA-press, www.basa.md, 19 februarie 1994.
6. BASA-press, www.basa.md, 2 august 1993.

7. Enache M., Cimpoeșu D. Diplomatic mission to the Republic of Moldova. 1993-1997. - Iași: Polirom, 2000, p.217.
8. BBC World Service, Secția Română, www.bbc.co.uk/romanian, 27 februarie 2001.
9. BBC World Service, Secția Română, 2003.
10. Leancă Iu. Op. cit.
11. Ministrul de Stat al Afacerilor Externe al Germaniei, Cristoph Zoepel, a declarat la Chișinău că Moldova ar putea cere negocierea unui Acord de Stabilizare și Asociere cu UE, care ar înlocui APC. BASA-press, 10 iulie 2001.
12. Paving the Way for a New Neighbourhood Instrument, Wider Europe Neighbourhood: A New Framework for Relations With Our Eastern and Southern Neighbours, 11 martie 2003, http://europa.eu.int/comm/external_relations.
13. Discurs ținut de Romano Prodi, fostul Președinte al Comisiei Europene. Looking Ahead in Transatlantic Relations, http://ec.europa.eu/comm/external_relations/news/prodi/sp03_322.htm, 24 iunie 2003.
14. Diego de Oyeda, purtătorul de cuvânt pentru relații externe al UE, Radio Europa Liberă, Chișinău, 25 iunie 2003.
15. Infotag, www.azi.md, 28 august 2003.
16. Anularea divizării teritorial-administrative în județe, realizată cu susținere financiară din Vest, care urmărea principiul descentralizării și dezvoltării autorităților publice locale, și revenirea la sistemul de divizare sovietică, în raioane, au fost calificate de observatorii locali și internaționali drept o îndepărtare de la politica de integrare europeană.
17. Diego de Oyeda, purtătorul de cuvânt pentru relații externe al UE, Radio Europa Liberă, Chișinău, 25 iunie 2003.
18. BASA-press, octombrie 1993.
19. AP Flux, ianuarie 2000.
20. Republica Moldova și Integrarea Europeană. - Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2002.
21. AP Flux, noiembrie 2000.
22. Jan Marinus Wiersma a mai declarat că aderarea Moldovei la UE este o chestiune de termen lung de vreme ce țara trebuie, în primul rând, să întrunească criteriile unui stat democratic, BBC World Service, Secția Română, www.bbc.co.uk/romanian, 12 iunie 2003.
23. BBC World Service, Secția Română, www.bbc.co.uk/romanian, 9 iulie 2003.
24. Venclova T. A fifth year of Lithuania Independence: Lithuania 1922 and 1994, East European Politics and Societies, University of California Press. - 1995. - No2. - Vol.9.

Prezentat la 19.03.2007